

*Glavatskaya Yulia Leonidovna, Kherson State University,
PhD, assistant professor, the faculty of theory and practice translation
E-mail: glavatskaya777@mail.ru*

*Главацька Юлія Леонідівна, Херсонський державний університет,
кандидат філологічних наук, доцент, факультет перекладознавства*

**Classification of English and American fables:
description of various characters**

**Класифікація англійських байок:
характеристика різноманітних персонажів**

У межах даної наукової розвідки ми продовжуємо вивчати текст англійської байки у руслі сучасної наукової парадигми знань. Останні публікації були зорієнтовані на дослідження тексту англійської байки крізь призму ментальних просторів¹, образної специфіки англійської байки крізь призму розвитку різних видів мислення² тощо.

Мета даної статті полягає у вивченні однієї із домінуючих жанрових ознак тексту англійської байки – характеристика персонажів, який визначає особливості її формально-змістової організації, й, крім того, сприяє формуванню парадоксального образу людини.

Роль тварин як взагалі анімального елемента визначається значенням, яке вони мали на ранній стадії розвитку людства, коли вони не відокремлювалися від людського колективу – ні в його

---

¹ Glavatskaya Yu. The American Fable Through Mental Spaces // The Advanced Science Open Access Journal. – Issue 3, October 2012. – USA.

² Главацька Ю.Л. Образна специфіка англійської байки крізь призму розвитку різних видів поетичного мислення // Науковий журнал SCIENCE and EDUCATION a NEW DIMENSION: Philology, 1(2), Issue: 11, Nov.2013. – Hungary, Budapest.

сінхронічному стані (включення тварини до соціальної ієрархії), ні в діяхронічному аспекті (ідея виникнення людства від тварини), ні, нарешті, онтологічно (уявлення про тварини як про особливу іпостась людини)³. Через такі особливості тварини довгий час слугували наочною парадигмою, відношення між елементами якої могли бути використані як певна модель життя людського суспільства і природи в цілому. У цьому сенсі використання образів тварин в алегоричній системі апологів та байках продовжує архаїчну традицію та вважається однією з жанрових ознак цього жанру.

Традиційно виокремлюють байки про тварин (моральні), байки про людей (раціональні), мішані байки⁴. Критерієм типологізації виявляється змістовий якісний чинник характеру персонажів, які діють у тексті байки.

Так, моральними байками називаються байки, персонажами котрих є тварини, рослини, неістоти. До раціональних байок відносять байки, персонажами яких виступають люди, звичайно люди вигадані, котрих в дійсності ніколи не було. Мішані байки зображують звичайні людей і нерозумних істот, розмову та взаємодію людей з тваринами.

Результати аналізу текстів англійських байок свідчать, що окрім вищезазначених типів байок, які притаманні переважно класичній байці, можна виокремити тексти англійських байок, персонажами котрих є несумісні поняття (термін Л.С. Піхтовнікової⁵) і персонажні образи, що є пародією на образи античних байок. Відповідно, визначаємо такі типи байок як байки з індивідуально-авторськими образами та байки-пародії.

---

³ Топоров В.Н. Животные // Мифы народов мира. – 1998. – Т. 1.

⁴ Байки в українській літературі XVII-XVIII ст. – К.: Видавництво Академії Наук УкрРСР, 1963.

⁵ Піхтовнікова Л.С. Еволюція віршованої німецької байки (XIII-XX ст.): жанрово-стилістичні аспекти. – Харків, 2000.

Результати опрацювання фактичного матеріалу надали нам змогу стверджувати, що тексти англomовних байок усіх культурно-історичних епох (Середньовіччя, Просвітництва, Реалізму, Модернізму та Постмодернізму) можна віднести до моральних та раціональних. Мішані байки притаманні лише байкам доби Реалізму та Просвітництва.

Ядро моральних англomовних байок складає певна група тварин: ведмідь, пугач, лев, лис, ворон, бджоли, комахи та інші. Коли читач бачить назви цих персонажів, то відразу ж підпадає під вплив законів байки, де лисиця символізує хитрощі, лев – силу, владу, гордість, що знаходить вираження в ідіоматичних висловах: *“bold as a lion”*, *“solemn (wise) as an owl”*, *“cunning (sly) as a fox”*, *“timed as a hare”*. Специфікою моральних англomовних байок є актуалізація фрейму СВІТ ЛЮДИНИ в тексті байки⁶.

Раціональні англomовні байки зображують людей як основних персонажів. “Якщо люди виконують функцію основних персонажів байки, то їхня характеристика є схематичною й зводиться до найпростіших позначень: “рибалка”, “скупий”, “пастух”, “брехун”. Байкарю не треба розкривати характер персонажів, їхній напрям думок, він водночас окреслює риси своїх персонажів, використовуючи епітети, які містять сему оцінювання: *good man, bad step-mother, the City Hicker, The Crook*. В інших випадках автор називає своїх персонажів за професією: *the butcher, the baker, the king, the counselor, the farmer, the joker*.

За результатами стилістичного аналізу нами встановлено, що комічна обіграність спілкування людини і тварини ґрунтується на стилістичних фігурах протиставлення – зевгмі та каламбурі, що створює саркастичну комічну тональність через суположення

---

⁶ Главацька Ю.Л. Семантика текстової ситуації “світ людини – світ тварин” (на матеріалі текстів англomовних байок Дж. Тербера) // Науковий вісник ХДУ. Серія “Лінгвістика”. – Херсон, 2009.

однакових за звучанням слів з несумісним значенням. Так, наприклад, у байці “The Wolf and the Shepherds” А. Бірса⁷ на фоні паралельної конструкції контрастно виявляється логічна несумісність семантично різних компонентів: „*Come in*”, *said one of them, ironically, “and partake of your favourite dish, a haunch of mutton”*. “*Thank you*”, *said the Wolf, moving away, “but you must excuse me; I have just have a saddle of shepherd”*. У наведеному прикладі комічно обігруються висловлення *a haunch of mutton* (стежно барана) та *a saddle of shepherd* (сідло вівчаря). Перша фраза є прикладом руйнації усталеного вислову *a saddle of mutton*, який у кулінарії має значення “стежно барана”. Відповідно, сідло вівчаря асоціюється з “апетитною” частиною його тіла, яка й привернула увагу вовка.

Байки, персонажами яких є поняття, що традиційно не входять до системи образів класичної байки, представлені текстами байок доби Реалізму (А. Бірс). Вигадані персонажі не мають безпосереднього відношення до світу байок й тому спостерігаємо явище несумірності персонажних образів. У руслі лінгвосинергетичного підходу наведене явище ґрунтується на опозиції абстрактне vs. конкретне, тобто на введенні абстрактного персонажу поряд з конкретним. Індивідуально-авторські образи англomовних байок містять окультні поняття, економічні терміни та нереальні істоти. Так, наприклад, введення загальнолюдської категорії (*Moral Principle*) та економічного терміну (*Material Interest*) до тексту байки створює опозицію їхніх взаємовідношень, що й надає поштовх несподіваній розв’язці конфлікту, який забарвлений саркастичним відтінком: Моральний Принцип зустрівся на містку з Матеріальною Вигодою і готовий лягти на мосту, щоб Матеріальна Вигода пройшла по ньому (“*I shall myself lie down and you walk over me*”). Проте, Матеріальна Вигода навіть не

---

⁷ Bierce A. The Fables. – Режим доступу: <http://www.analitica.com/biblioteca/bierce/fables.asp>.

бажає ступати по ньому (*"I am a little particular about what I have underfoot"*), вона наказує йому стрибнути у воду.

Як свідчить тексто-інтерпретаційний аналіз текстів англomовних байок, що належать до байок з індивідуально-авторськими образами, та компонентний аналіз номінативних одиниць, що позначають характер основних персонажів, їхня переважна більшість побудована на контрастивному стилістичному прийомі – оксимороні. До складу таких одиниць входять поняття, які не мають жодної спільної семи, тобто відбувається проектування таких ознак сутностей, що знаходяться на периферії їх семантичного поля та є гіперонімами порівняно з центральними, прототиповими ознаками цих сутностей⁸.

Так, у байці "The Opossum of the Future" спостерігаємо наявність вигаданого персонажа – опосума майбутнього. Онтологічні властивості сумкової тварини – опосума, яка має довгий, цупкий хвіст, призначений для хапання, та ознаки змії, з відповідними властивостями, проектуються на сутність поняття ПРОГРЕС, МАЙБУТНЄ ДЕРЖАВИ через парафраз: „*You are the Opossum of the Future, the ultimate Fittest Survivor of our species, the ripe result of progressive prehensility – all tail*". ХВІСТ (частина) заміщує ОПОСУМА (ціле) так само як ЦУПКІСТЬ (частина) стоїть замість МАЙБУТНЄ (ПРОГРЕС). Спостерігаємо зіткнення концепту ЦУПКІСТЬ із складником концепту ПРОГРЕС, у результаті чого породжується саркастичність тону, песимістичне бачення майбутнього розвитку держави. Образ змії, який сприяє подальшому розвитку змістовно-концептуальної інформації тексту байки, є пародією на біблійський образ змія-спокусника. Несумісним "вивертом" є його причетність до православної церкви, яка не сприймає наукових поглядів: "*But the*

---

⁸ Gentner D. Structure-mapping: a theoretical framework for analogy // Cognitive Science, 1983. – № 7.

Snake, proud of his ancient eminence in Scriptural history, was strictly orthodox, and did not accept the scientific view". Концептуальний оксиморон ОРТОДОКСАЛЬНІСТЬ vs. НАУКА, що лежить у підґрунті текстового втілення художнього концепту КОМІЗМ, сигналізує про парадоксальність змальованого в тексті байки.

У байках доби Реалізму фрагмент картини світу представлено рельєфно, як хаотична, абсурдна, суттєво негативна. Невирішеність життєвої ситуації є результатом зіткнення несумісних персонажів, й, відповідно, неоднозначного визначення певних понять, "темних місць", що потребують домірковувань та самостійних рішень. Так, у байці А. Бірса "The Broom of the Temple" розкриттю узагальненого змісту байки сприяє образ віника (*"the broom"*). Саме цей образ, на наш погляд, виявляє досі не виказане, не висловлене, особливо суттєве, яке оновлюючись, перетворюється в опредметнені в тексті знання про світ. У тексті байки спостерігаємо осмислення абстрактного (ПОЛІТИКА) через окремі ознаки конкретного, розширення семантичної структури концепту ПОЛІТИКА, який в різних словесних поетичних образах має різну спеціалізацію: ПОЛІТИКА Є ПОЖЕРТВУВАННЯ (*"The first speaker thought the best policy would be to offer a fried jackass to the gods"*), ПОЛІТИКА Є ПОХОВАННЯ (*"Another thought that a scarlet mole should be buried in the public park and a suitable incantation chanted over the remains"*), ПОЛІТИКА Є ВИБІР, ВІДМОВА (ЗАНЕПАД) ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ (*"...offer the stranger within our gates a free choice between the poniard and the potion, and relinquish our private system of morals..."*), ПОЛІТИКА Є ПРИБИРАННЯ СМІТТЯ (*"The last speaker was the broom"*).

До байок-пародій відносимо тексти англomовних байок доби Реалізму (А. Бірс) та Постмодернізму (Х. Філліпс)⁹. Авторським

---

⁹ Phillips H. W. Fables for the Times. – Режим доступу: <http://www.gutenberg.org/>.

нововведенням А. Бірса є наявність байок, опублікованих під заголовками “Old Saws with New Teeth” й “Aesopus Emendatus”¹⁰. До цих збірок байок належать тексти з ідентичною назвою у байках Езопа, проте з авторською кардинально новою організацією змістовно-концептуальної інформації, що має прояв у реінтерпретації сюжету класичного вірця. Вилучення комічного смислу, що є підґрунтям пародіювання, здійснюється через концептуальну метафору. Так, приклад з української байки Л. Глібова “Лисиця та виноград” “*Ні, - каже, - нам не йде, / Кислючий-прекислючий - / Оскома нападе!*”¹¹ ілюструє байдужість лисиці, яке приховується обманом – БАЙДУЖІСТЬ Є НЕБАЖАННЯ ДОСЯГТИ МЕТИ.

Натомість засобом текстової реалізації художнього концепту КОМІЗМ у контексті комічного “*A Fox, seeing some sour grapes hanging within an inch of his nose, and being unwilling to admit that there was anything he would not eat, solemnly declared that they were out of his reach” є парадокс, заснований на реінтерпретації сюжету. Зірвати кислий виноград, що висить на відстані дюйму від носу лиса, не потребує докладання певних зусиль, як-то в традиційній байці (лисиця мусила підстрибувати), тому й не викликає бажання поласувати ним.*

Особливістю персонажних образів тексту байки доби Постмодернізму є той факт, що на відміну від традиційних образів “слабких” персонажів, котрі завжди попадали у пастку і ставали жертвами, як то, наприклад, образи ягня чи оленя, вони наділені кмітливістю та так званим “життєвим досвідом”, якого не було у зображенні античних персонажів. Це і є індивідуально-авторським нововведенням, що слугує підґрунтям текстового втілення концептуального оксиморону СТАРЕ vs. НОВЕ. Так, наприклад,

---

¹⁰ Bierce A. The Fables. – Режим доступу: <http://www.analitica.com/biblioteca/bierce/fables/asp>.

¹¹ Українська байка / [упорядкув., пер. Б.А. Деркача, В.Т. Косяченка]. – К.: Дніпро, 1983.

основними персонажами у байці Х. Філіпса “The Baa-Sheep and the Lion” є ягня та лев. У байці йдеться про те, як ягня для того, щоб його не з’їв лев, просить його заспівати, а потім починає плакати. Ягня пояснює, що вовна може зашкодити чудовому голосу та воно шкодує через те, що не народилося без вовни: *“But I have heard that wool was the worst thing in the world for the voice, and when I think of the ruin of that beautiful organ of yours, consequent upon eating me, I weep to think that I was not born hairless”*. Компонентний аналіз слова “*baa-sheep*” свідчить, що його складовими є такі одиниці – *silly* (дурний), *timid* (соромливий), *meek* (лагідний, смирний), які є контрастними щодо дій ягня, якому вдається перехитрити могутнього лева. Парадоксальність ситуації базується на суперечливості між усталеним образом та образом-пародією на класичний вірець. Отже, зіткнення протилежних концептів НЕРОЗУМНИЙ vs. ХИТРИЙ зумовлене зіштовхуванням концептуальних метафор ЯГНЯ Є ГЛУПОТА vs. ЯГНЯ Є ХИТРИСТЬ.

Таким чином, залучення вигаданих нереальних образів і персонажних образів-пародій до тексту англomовної байки свідчить про розвиток парадоксального поетичного мислення, яке є основою для виявлення концептуального оксиморону і концептуальної метафори, що становлять специфіку текстового втілення художнього концепту КОМІЗМ та лежать в основі створення парадоксального образу людини.

Перспективним вбачаємо опис амбівалентного образу людини, у підґрунті формування якого лежить параболічне поетичне мислення.

Ключові слова: англійська байка, парадоксальний образ людини, персональний образ, концепт, концептуальний оксиморон.

Ключевые слова: англоязычная басня, парадоксальный образ человека, персональный образ, концепт, концептуальный оксиморон.

Key words: English-American fable, paradoxical image of a human being, character image, concept, conceptual oxymoron.

Glavatskaya, Yu. Classification of English and American fables: description of various characters // Proceedings of the 6th International Congress on Social Sciences and Humanities. «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH. – Vienna, 2015. – P. 168-173.